



ORKUSTOFNUN
Vatnsorkudeild

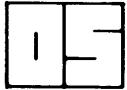
**Orkustofnun, Straumfræðistöð
Verkfræðistofa Sigurðar Thoroddsen hf.**

SULTARTANGAVIRKJUN

Líkanprófun yfirfalls

OS82073/VOD11
Reykjavík, ágúst 1982

**Unnið fyrir
Landsvirkjun**



ORKUSTOFNUN
Grensásvegi 9, 108 Reykjavík

**Orkustofnun, Straumfræðistöð
Verkfræðistofa Sigurðar Thoroddsen hf.**

SULTARTANGAVIRKJUN

Líkanprófun yfirfalls

OS82073/VOD11
Reykjavík, ágúst 1982

**Unnið fyrir
Landsvirkjun**

Reykjavík 29. apríl 1982

LANDSVIRKJUN
Háaleitisbraut 68
Reykjavík

SULTARTANGASTÍFLA - LÍKANPRÓFUN

Hér með fylgir skýrsla um líkanprófun yfirfalls við Sultartangastíflu, sem Straumfræðistöð Orkustofnunar tók að sér samkvæmt samningi við Landsvirkjun.

Smiði líkansins hófst í feb. 1981 og prófunum lauk í nóvember 1981.

Verkfræðistofa Sigurðar Thoroddsen hf. hafði yfirumsjón með verkefninu.

Verkinu var í aðalatriðum hagað þannig: Líkanið var í upphafi smiðað í samræmi við frumhönnun stíflunnar með 500 m löngu yfirfalli í 295 m hæð y.s. Stilling líkansins, án mannvirkja, var gerð eftir rennslislykli Vatnamælinga fyrir vatnshæðarmæli við Hald (vhm 98), en einnig var höfð hliðsjón af einstökum mælingum á vatnshæð Tungnaár í grennd við yfirfallið.

Eftir fyrstu prófanir yfirfallsins var það stytt í 400 m, og ýmsar lagfæringer gerðar á leiðigörðum, bæði ofan og neðan yfirfallsins. Auk yfirfallshæðar 295 m y.s. var prófað 2 m hærra yfirfall, 297 m y.s.

Þegar rennslislyklar höfðu verið ákvarðaðir, (sbr. myndir) voru gerðar prófanir með isrek inn í lónið úr Tungnaá og vatnsborðshækkun vegna istruflana mæld á nokkrum stöðum í grennd við yfirfallið. Þessar tilraunir voru endurteknar nokkrum sinnum bæði með yfirfallshæð 295 m y.s. og 297 m y.s.

Fjallað er um þennan þátt í 5. kafla skýrslunnar og niðurstöður eru í töflu 2.

Talið er æskilegt að yfirfallshæð verði 297 m y.s. Ekki er þó talin ástæða til að hverfa frá áformum um stíflugerð í áföngum, þannig að yfirfallshæð verði 295 m y.s. í upphafi.

Virðingarfyllst

VST hf.

Sigurjón Helgason

Sigurjón Helgason

ORKUSTOFNUN

Straumfræðistöð

Björn Erlendsson

Björn Erlendsson

EFNISYFIRLIT

Bls.

BRÉF TIL LANDSVIRKJUNAR	3
EFNISYFIRLIT	5
SKRÁ YFIR TEIKNINGAR OG LJÓSMYNDIR	6
1 INNGANGUR	7
2 SMÍÐI LÍKANS OG VAL KVARÐA	7
2.1 Smíði líkans	7
2.2 Val líkankvarða	7
2.3 Helstu stærðir	8
3 LÍKANPRÓFANIR	9
3.1 Líkanstilling	9
3.2 Frumprófanir yfirfalls	9
3.3 Líkanprófanir yfirfalls	10
4 MÆLING STRAUMHRAÐA	10
5 ÍSPRÓFANIR	11
5.1 Ísprófanir 1-3. Yfirlallshæð 295 m y.s.	12
5.2 Ísprófun 4. Yfirlallshæð 197 m y.s.	12
5.3 Ályktanir	12
TEIKNINGAR	15
LJÓSMYNDIR	33
 TAFLA 1 Líkanyfirfall. Sultartangavirkjun. Mæling yfirborðs-hraða vegna ístilrauna	11
TAFLA 2 Likanyfirfall. Sultartangavirkjun. Ísprófanir	13

TEIKNINGAR

	Bls.
1 Afstöðumynd	17
2 Yfirlitsmynd	19
3 Líkan, grunnmynd	21
4 Rennislyklar. Prófun 1, 2 og 3.	22
5 Rennislyklar. Prófun 4	23
6 Rennislyklar. Prófun 5	24
7 Straumhraðamælingar 1	25
8 - - 2	26
9 - - 3	27
10 - - 4	28
11 - - 5	29
12 - - 6	30
13 - - 7	31
14 - - 8	31

LJÓSMYNDIR

1 Yfirlitsmynd, líkan	35
2 Yfirfall. Rennsli $3200 \text{ m}^3/\text{s}$	35
3 Yfirfall, séð upp Tungnaá	35
4 Yfirfall og leiðigarður	35
5 Ísdreifingarvél, efst í Tungnaá	36
6 Lagnaðaris og íshrafl ofan við yfirfall	36
7 Lagnaðaris og íshrafl ofan við yfirfall	36
8 Lagnaðaris og íshrafl séð upp Tugnaá	36
9 Lagnaðarísrönd	37
10 Íshrafl við yfirfall	37
11 Íshrafl í Tungnaá	37
12 Íshrafl þengir sér undir lagis	37

1 INNGANGUR

Samkvæmt samningi milli Landsvirkjunar og Orkustofnunar tók Straumfræðistöð að sér líkanprófun yfirfalls við Sultartangastiflu.

Tilgangur líkanprófunar var að ákvarða rennslislykil fyrir yfirfallið, þ.e. sambandið milli rennslis um það og vatnshæðar fyrir ofan. Einnig að prófa hegðun iss, sem berast kann í lónið úr Tungnaá og áhrif hans á vatnshæð lánsins í grennd við yfirfallið.

2 SMÍÐI LÍKANS OG VAL KVARÐA

2.1 Smíði likans

Við gerð líkansins voru notuð kort Landsvirkjunar í mælikvarða 1:2000. Stíflumannvirki, yfirfall o.fl. voru teiknuð inn á þessi kort. Einnig var stuðst við þversnið af Tungnaá mæld af Verkfraðistofu Sigurðar Thoroddsen hf. Á kortið í mælikvarða 1:2000 var teiknað net, þannig að 1 m² í líkani samsvaraði einum reit á korti. Í aðalatriðum var líkanið síðan byggt þannig: Teiknað var net með 1 m² möskvum á gólf Straumfræðistöðvar. Reitum á korti var síðan myndvarpað á gólfíð þannig að þeir félju saman við tilsvarandi reiti á gólfinitu. Misbreiðir blikk- og álrenningar voru festir á gólf eftir hæðarlínum og teinar í hæðarpunkta. Þá var grjótmulningur settur á gólfíð þannig að 2-3 cm vantaði á rétta hæð, og múrað yfir það með sandsteypu upp á brún renninganna (hæðarlina). Loks var yfirboðið pétt og málað. Yfirfall var smíðað úr 4 mm breiðum álrenning sem steyptur var niður á gólf. Kort af svæðinu með útlínum líkansins og mælistöðvum er á myndum 2 og 3.

2.2 Val líkankvarða

Í rennslislikani þar sem tregðukraftar eru ráðandi eru skilyrði til eftirlíkingar á streymi uppfyllt, þegar Froude's tala er svipuð á samsvarandi stöðum í líkani og náttúru. Froude's talan er rituð þannig:

$$Fr = \frac{V}{\sqrt{g \cdot L}} ,$$

þar sem V er straumhraði, g er þyngdarhröðun og L samsvarandi lengdir í líkani og náttúru.

Þar sem þyngdarhröðunin er hin sama í líkani og náttúru á þá að gilda:

$$\frac{V_1}{\sqrt{L_1}} = \frac{V_n}{\sqrt{L_n}} \text{ eða } \frac{V_1^2}{L_1} = \frac{V_n^2}{L_n} ,$$

þar sem l táknað líkan og n náttúru.

Skilyrði fyrir notkun líkanlögmáls Froude's er, að áhrif viðloðunar og yfirboðsspennu séu óveruleg. Þessa spennu má þó minnka verulega í líkani með því að setja sápu í vatnið. Með hliðsjón af þessu var lengdar- og hæðarmælikvarði líkansins ákveðinn 1:100 og var þá haft í huga að vatnshæðar- og rennslismælingar yrðu nægilega nákvæmar.

Lögmál Froude's gefur eftirfarandi kvarða:

Lengd, breidd, hæð (dýpt)		1:100
Hraði, tími	1: $\sqrt{100}$	1:10
Rými	1:100 ³	1:1.000.000
Rennsli	1:100 ^{2,5}	1:100.000

2.3 Helstu stærðir

Hönnunarflóð	3800 m^3/s
Tungnaá	1000 "
Þjórsá	2200 "
Botnlokur Þjórsár (utan likans)	600 "
Aftakaflóð	6500 "

3 LÍKANPRÓFANIR

Vatn var sett í líkanið um 2 mæliker með V-yfirfalli, sem eru í lokuðu vatnskerfi Straumfræðistöðvar. Annað kerið sér um rennslispátt Þjórsár og hitt um Tungnaá. Jafnan fyrir kerin eru:

$$Q_L = 1,317 \cdot h^{2,45}$$

$$Q_L = \text{rennslí i líkani, } m^3/s$$

h = vatnshæð yfir lægsta punkt yfirlalls, m.

3.1 Líkanstilling

Vatnshæðarmælar voru 10 talsins (sjá yfirlitsmynd 3), en mest var notast við mæla 8, 9 og 10. Þeir voru stillir inn með aflestri við kyrrstætt vatn.

Botnhæðir voru mældar með vatnshæðarmælum og hallamæli í sama punkti. Álestrar á botn og kyrrstætt vatn voru svo gerðir öðru hverju meðan á líkantilraunum stóð. Engar breytingar urðu á vatnshæðarmælum á meðan líkantilraun stóð.

Rennsli í Tungnaá var stillt inn með vhm 10 sem jafngildir rennslismælistað við Hald. Sjá mynd 3. Auka þurfti hrjúfleika í likansbotni svo rennslislyklar í líkani og náttúru féllu saman.

3.2 Frumprófanir yfirlalls

Eftir stillingu likansins voru gerðar allmargar frumprófanir með lengd yfirlalls og gerð leiðigarða áður en fyrirkomulag mannvirkja var ákveðið endanlega. Verður þeim lýst hér í stuttu máli.

- Prófanir með 500 m langt yfirfall við tvær mismunandi hæðir og stefnur.
- Prófanir með ýmsar gerðir leiðigarða ofan við yfirfall. Athugaðar voru straumhviflar og straumhraði þar til endanleg lögun var ákveðin.

3.3 Líkanprófanir yfirfalls

Eftirfarandi prófanir voru framkvæmdar eftir að yfirfallslengd var ákveðin 400 m.

Prófun 1. Yfirfall 295 m y.s., 400 m langt (mynd 3).

Rennslislykill er á mynd 4.

Prófun 2. Yfirfall 295 m y.s. Minni háttar breytingar á stefnu yfirfalls og leiðigarði ofan við það. Hrjúf grjótáferð á 100 m breiðu svæði neðan við yfirfall. Engin breyting á rennslislykli.

Prófun 3. Yfirfall 295 m y.s. Leiðigarður neðan við yfirfall færður til, þ.e. vatnsvegur rýmkaður verulega neðan yfirfalls (mynd 3). Breyting verður á rennslislykli, lækkun í lóni u.p.b. 10 cm við hönnunarflóð. Sjá mynd 4.

Prófun 4. Yfirfall 295 m y.s. Halla frá yfirfalli breytt úr 1:100 í 1:200. (Minnkun jarðvinnu). Breyting verður á rennslislykli, lækkun í lóni u.p.b. 10 cm við hönnunarflóð. Sjá mynd 5.

Prófun 5. Yfirfall 297 m y.s., þ.e. tveggja m lækkun yfirfalls.

Fláar 1:20 báðum megin við yfirfallsbrún. U.p.b. 1,6 m lækkun í lóni miðað við yfirfall i 295 m y.s. og hönnunarflóð. Rennslislykill er á mynd 6.

4 MÆLING STRAUMHRAÐA

Við prófanir 1-5 var bæði yfirborðs- og meðalstraumhraði mældur á yfirfalli og neðan við það, við rennsli um $3100 \text{ m}^3/\text{s}$ og $2000 \text{ m}^3/\text{s}$, sjá myndir 7-14. Myndir 7-10 sýna niðurstöður mælinga áður en leiðigarði neðan yfirfalls var breytt, en á myndum 11-14 eru mannvirkin með endanlegu fyrirkomulagi.

5 ÍSPRÓFANIR

Tilgangur prófana var að athuga hégðun íss sem berst í lónið úr Tungnaá, og fylgjast með hækjun vatnsborðs ofan yfirfalls. Einnig að mæla vatnsmagn sem færi um yfirfall vegna vatnsborðshækkunar af völdum iss.

Sem lagnaðarís voru notaðar gegnsær plastplötur 6 mm þykkar (60 cm í náttúru), með eðlisþyngdinni $0,92 \text{ kg/dm}^3$. Plötturnar voru af stærðinni 25·25 cm. Sem íshrafl var notað plastkurl af stærðinni 1-6 mm (10-60 cm í náttúru). Framanaf var plastkurli handdreift í líkan. Í ljós kom að dreifing var mjög misjöfn milli tilrauna. Var þá smíðuð ísdreifingarvél, sem dreifir ís með jöfnum hraða út alla tilraunina. Eftir það fékkst gott samræmi milli ístilrauna. Nokkrar ístilraunir voru gerðar með lagísrönd á mismunandi stöðum í grennd við yfirfallið. Við framhaldstilraunir var ísrödin höfð 90-100 m neðan við yfirfall (sjá mynd 3 og ljósmyndir). Sá staður var valinn með hliðsjón af mælingum straumhraða á yfirborði lánsins í grennd við yfirfallið og upp eftir Tungnaárfarveginum (tafla 1). Með lægra yfirfallinu (295 m y.s.) er straumhraðinn nálægt 0,5 m/s við ísröndina við venjulegt vetrarrennsli og því skilyrði fyrir myndun lagnaðariss.

TAFLA 1 Sultartangavirkjun, líkanprófun. Mæling yfirborðs-hraða vegna ístilrauna.

Staður	Rennsli kl/s	Vhm 9 m y.s.	Rennslishraði m/s
Lagnaðarisrönd	190	296,5	0,3
Vhm 9	190	296,5	0,5
Hald	190	296,5	0,7
Lagnaðarisrönd	300	296,5	0,5
Vhm 9	300	296,5	0,7
Hald	300	296,5	1,1
Lagnaðarisrönd	190	294,5	0,5
Vhm 9	190	294,5	0,7
Hald	190	294,5	1,0
Lagnaðarisrönd	300	294,5	0,7
Vhm 9	300	294,5	1,1
Hald	300	294,5	1,3

5.1 ísprófanir 1-3. Yfirlallshæð 295 m y.s.

Vatnshæð lóns var stillt því sem næst í 294,5 m y.s. Byrjað var með rennsli $190 \text{ m}^3/\text{s}$ í Tungnaá (venjulegt rennsli) og ís dreift í líkan þar til íshrönnin náði upp að isdreifingarvélinni og var hætt að skriða fram. Þá var rennsli aukið í $300 \text{ m}^3/\text{s}$ en lónhæð haldið óbreyttri í u.p.b. 294,5 m y.s. á vhm 8. Íshrönnin tók þá að skriða fram á ný, og var ís dreift áfram þar til hún náði aftur upp að dreifingarvélinni og stöðvaðist. Fylgst var reglulega með vatnshæðum á vhm 8, 9 og 10 meðan á tilrauninni stóð. Þegar líða tók á tilraunina fór vatn að renna yfir yfirlallið og var það mælt (sjá athugasemdir í töflu 2). Þessar prófanir gáfu mest um 0,7 m vatnsborðshækkun vegna ístruflunar við vhm 9 og um 1,2 m við vhm 10 (rennsli $190 \text{ m}^3/\text{s}$). Aukning rennslis í $300 \text{ m}^3/\text{s}$ gaf um 0,4 m til viðbótar á vhm 9 og um 0,9 m á vhm 10. Nánari niðurstöður eru í töflu 2.

5.2 ísprófun 4. Yfirlallshæð 297 m y.s.

Vatnshæð lóns var stillt í um það bil 296,5 m hæð y.s. Endurtekið var það sem gert var í prófunum í 1-3. Vatnsborðshækkun á vhm 9 var óveruleg og ekkert rann um yfirlall. Hækkun á vhm 9 mældist um 0,1 m við $190 \text{ m}^3/\text{s}$ og nálægt 0,5 m á vhm 10. Niðurstöður eru að öðru leyti í töflu 2.

5.3 Ályktanir

Helsta niðurstaða ísprófananna er sú, að truflanir geti orðið við yfirlallið, þegar yfirlallshæðin er 295 m y.s. Með yfirlallshæð 297 m y.s. varð hins vegar ekki vart umtalsverðra ístruflana. Ekki er þó talin ástæða til að hverfa frá því að stíflan verði byggð í áföngum, þannig að yfirlallshæð verði 295 m y.s. í upphafi en hækkuð síðar í 297 m y.s. Stífluhækkunin ætti þó ekki að koma síðar en virkjun úr Sultartangalóni því að vatn, sem renna kann um yfirlallið vegna ístruflana, tapast fram hjá virkjuninni. Það skilar sér hins vegar til Búrfellsþirkjunar og nýtist að fullu áður en Sultartangavirkjun tekur til starfa.

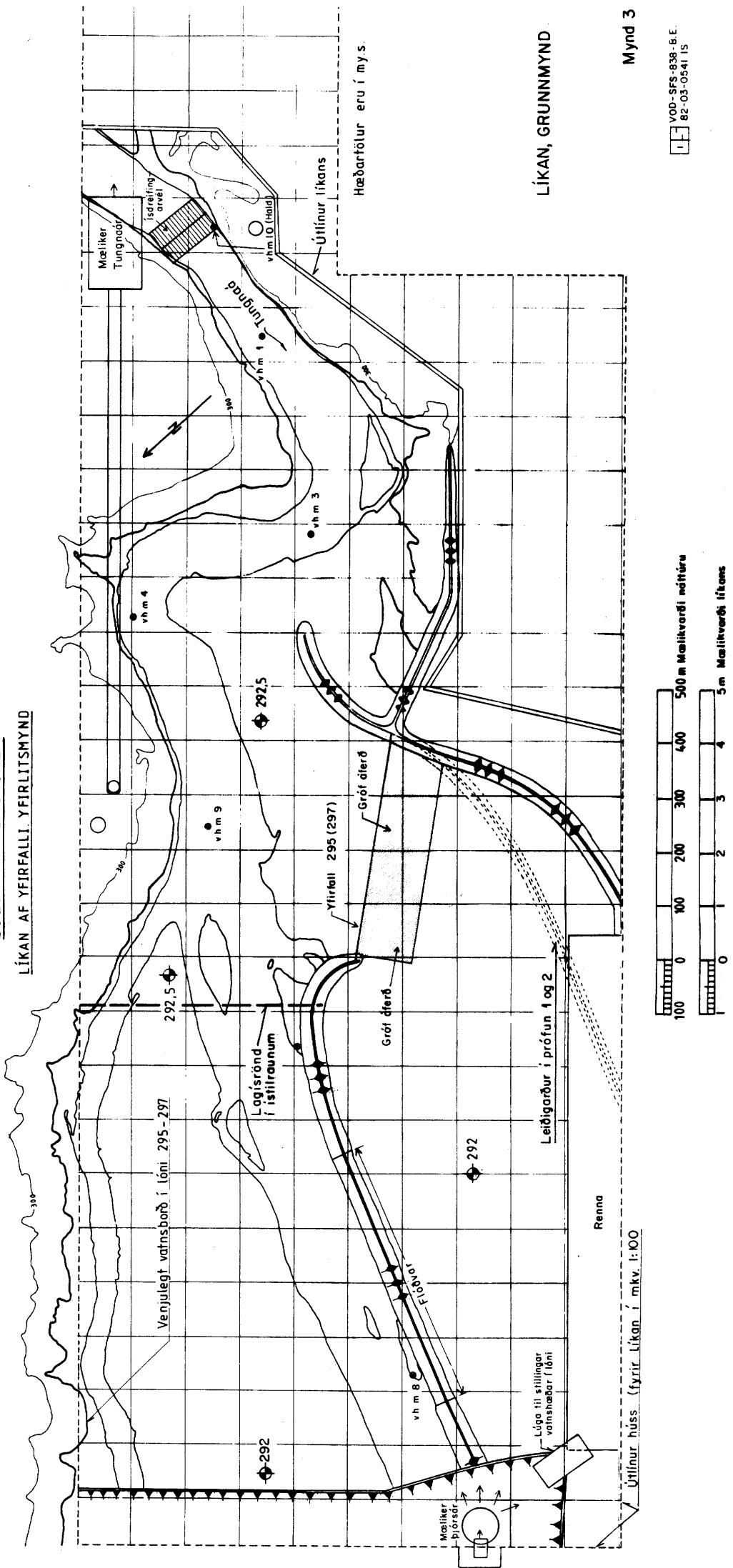
TAFLA 2 Sultartangavirkjun, likanprófun. fsprófanir.

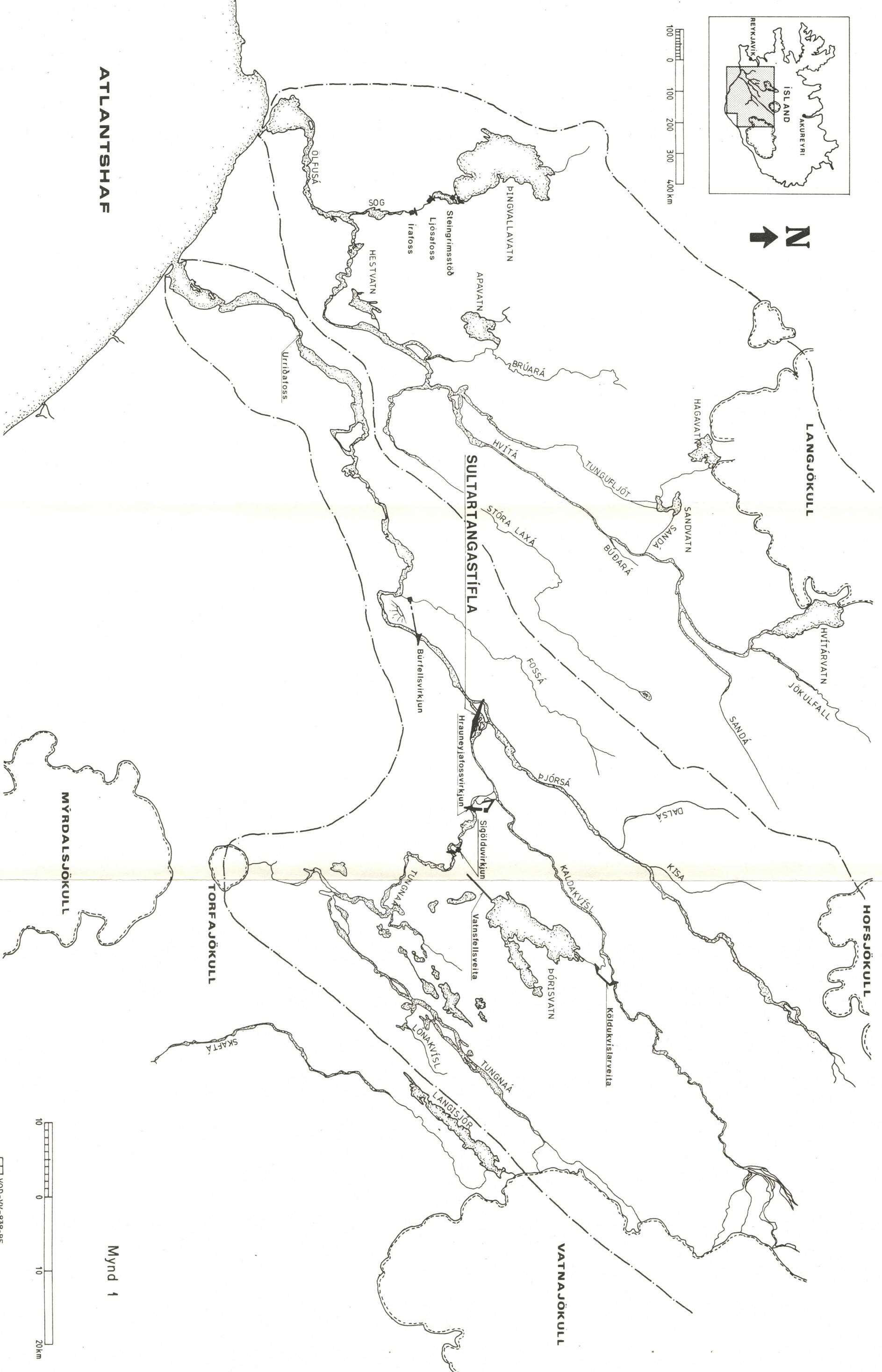
fsprófun nr.	Rennsli m^3/s	Tími klst.	Vhm 8 byrjun	m y.s. lok	Vhm 9 byrjun	m y.s. lok	Vhm 10 byrjun	m y.s. lok	fsmagn G1	Aths. skýringar
1	189	35	294,69	290,95	294,74	295,12	294,74	296,54	0,710	Ísspöng 90 m neðan við vestari enda yfirfalls. Vætlar yfirfalli.
2	189	35	294,57	294,55	294,62	295,21	294,65	295,66	0,500	Endurtekning á prófun 1, 72 m^3/s runnu yfirfalli í lok tilraunar.
298	8	294,57	294,52	295,60	295,57	295,05	296,59	0,150	13,2 m^3/s runnu yfirfalli í lok tilraunar.	
3	190	37,5	294,62	294,63	294,70	295,30	294,70	295,93	0,550	Endurtekning á prófun 2, 8 m^3/s runnu yfirfalli í lok tilraunar.
4	189	12,5	296,44	296,46	296,48	296,50	296,49	296,59	0,200	Yfirfall hækkað um 2 m.
301	12,5	296,46	296,46	296,50	296,51	296,62	296,97	0,210	Ekkert vatn rann yfir yfirfall í lok tilraunar.	

T E I K N I N G A R

SULTARTANGASTÍFLA

LÍKAN AF YFIRFALLI YFIRLITSMYND

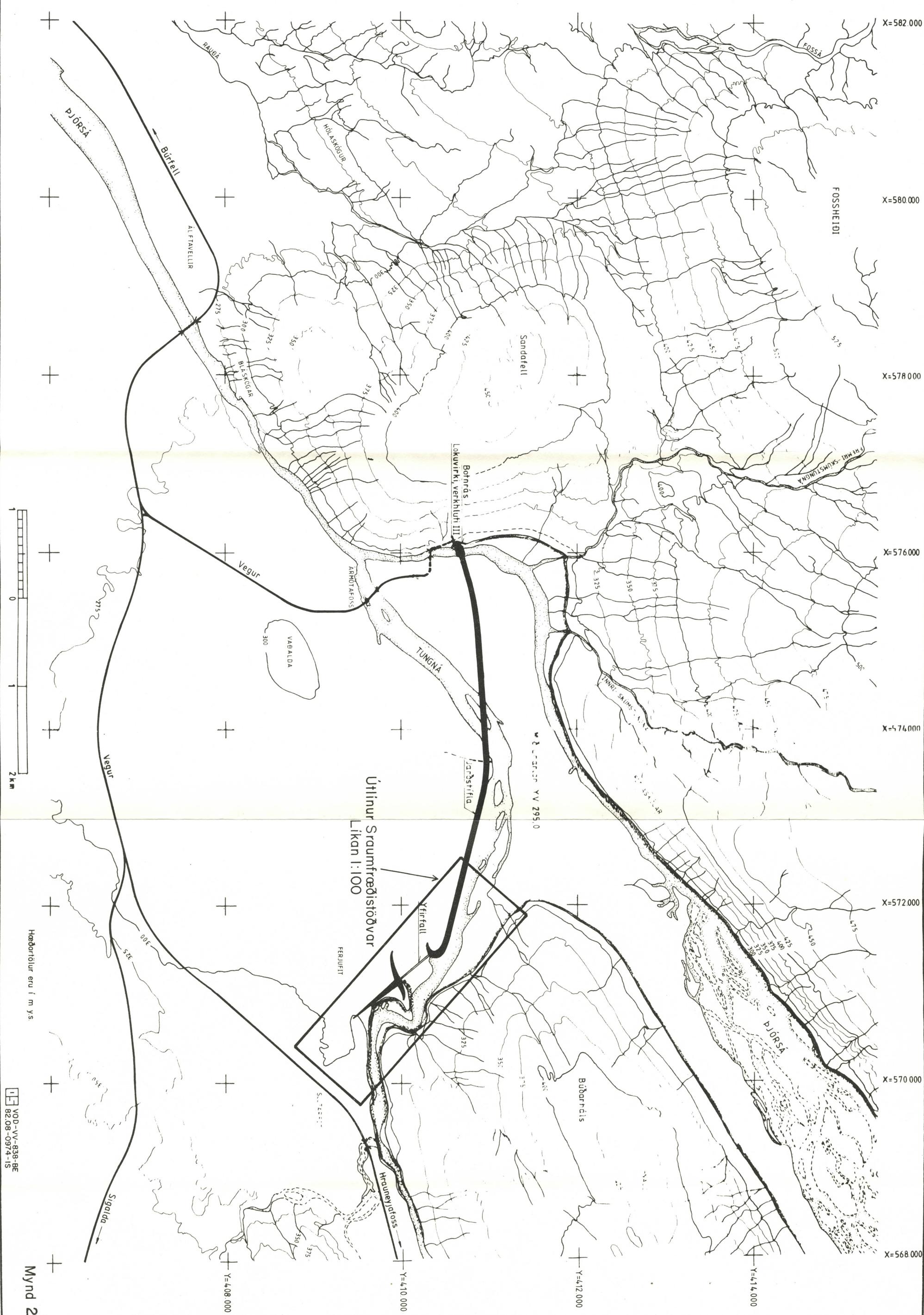




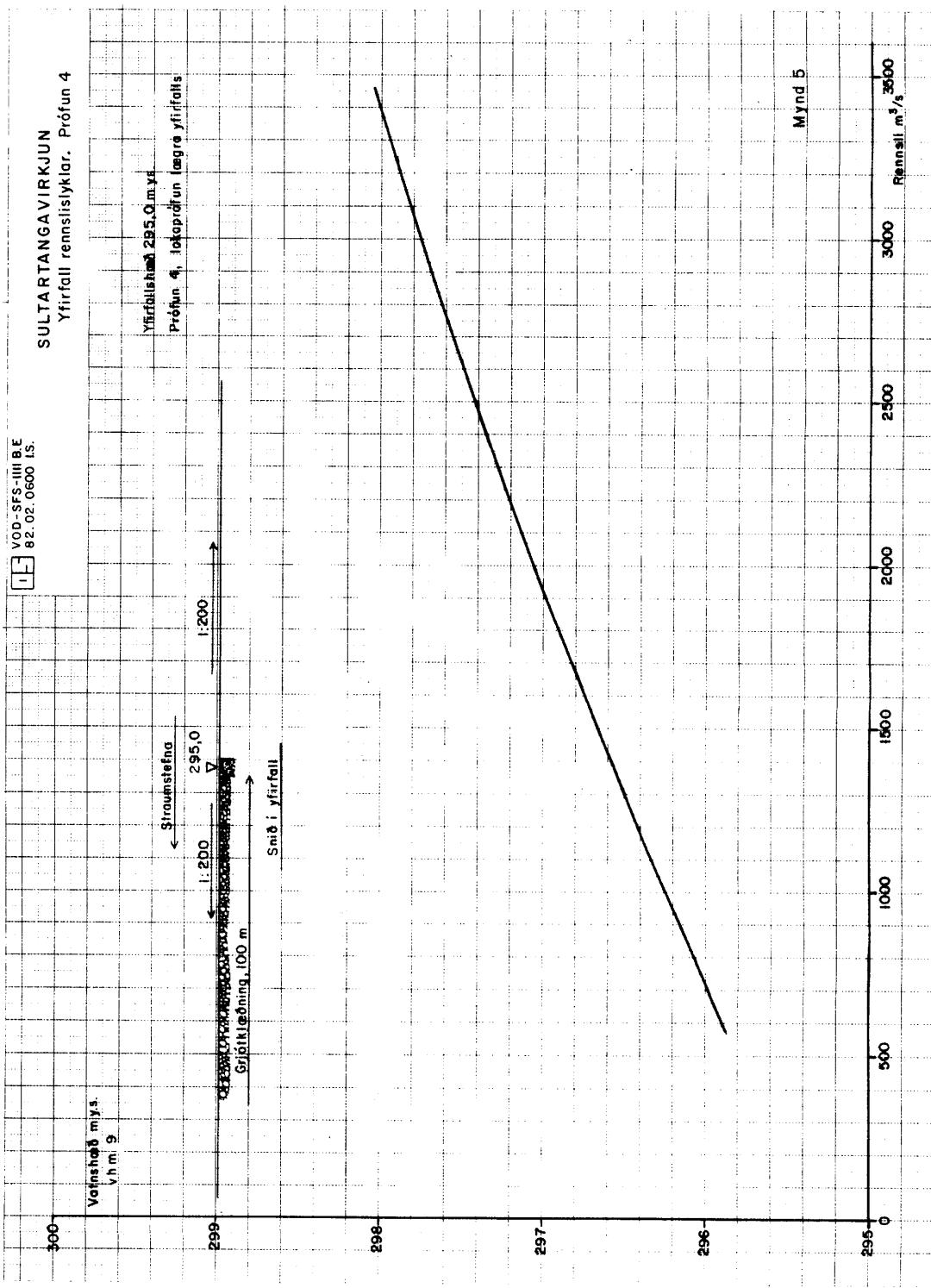
VERKFREÐISTOFA SIGURÐAR THORÐODÐSEN H.L.									
VERKFREÐIRADGJAFAR FRV									
105 Reykjavík.	Arniulí 4	Sinni (91) 44 99	Fimmti 2040	vst is					
600 Akureyri.	Glerargata 36	Sinni (98) 2 25 43							
310 Borgarnes.	Berugata 12	Sinni (93) 73 17							
400 Isafjörður.	Fjordaveit 11	Sinni (94) 37 08							
			Dagsetning	Nóv. 1981					
			Vinnun	80 066 2 - 200					
Teikn. nr.	Tilvísun á tekningu	Br. Dags	Eðli breytingar	Br. Yf. Samþ.	Hannan° S.H.	Tenk. und.	L.O.	Trinnum	Samþykkt

VOD-WV-838-BE
82.08-0973-IS

Scale: 0 10 20 km

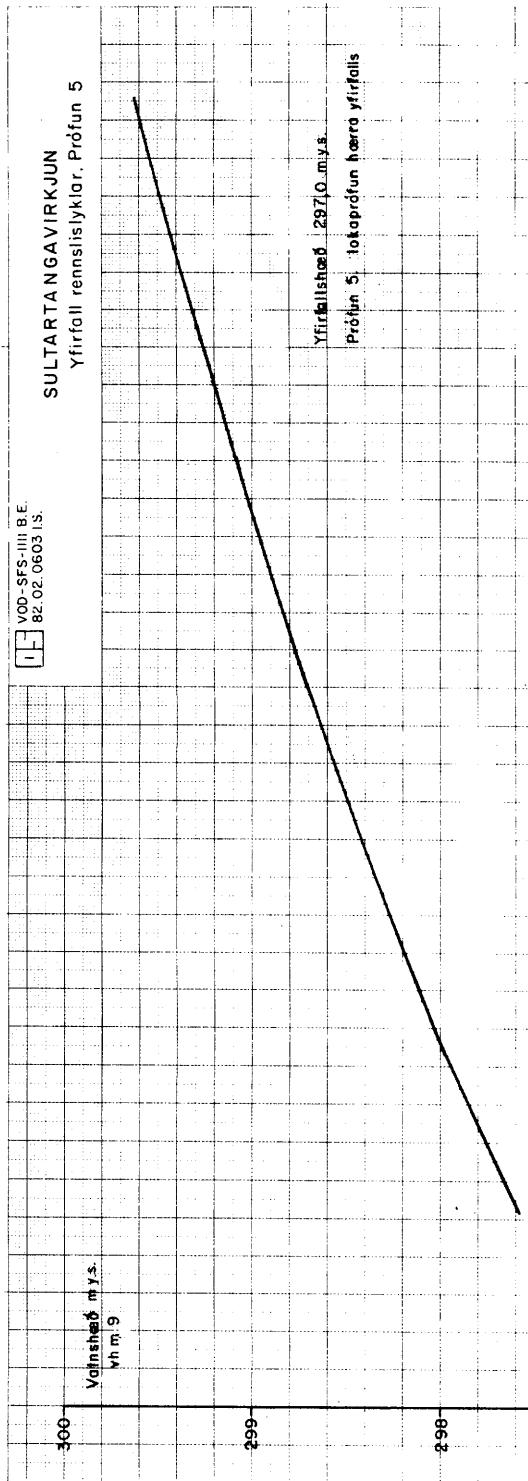


Mynd 2

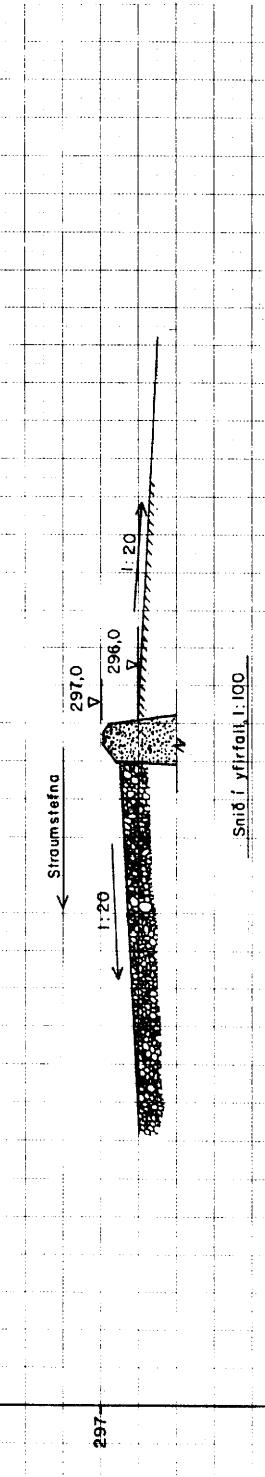


I - VOD-SFS-III BE
82.02.06 03 IS.

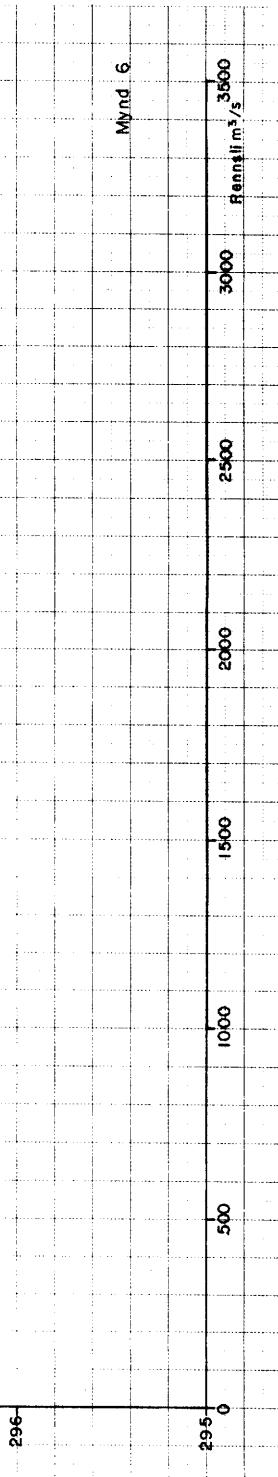
SULTARTANGAVIRKJUN
Yfirlall rennsíslýklar. Prófun 5



Yfirlallshæð 297.0 myrs.
Prófun 5. lokordun herra yfirfallis



Sníð í yfirfall 1:100



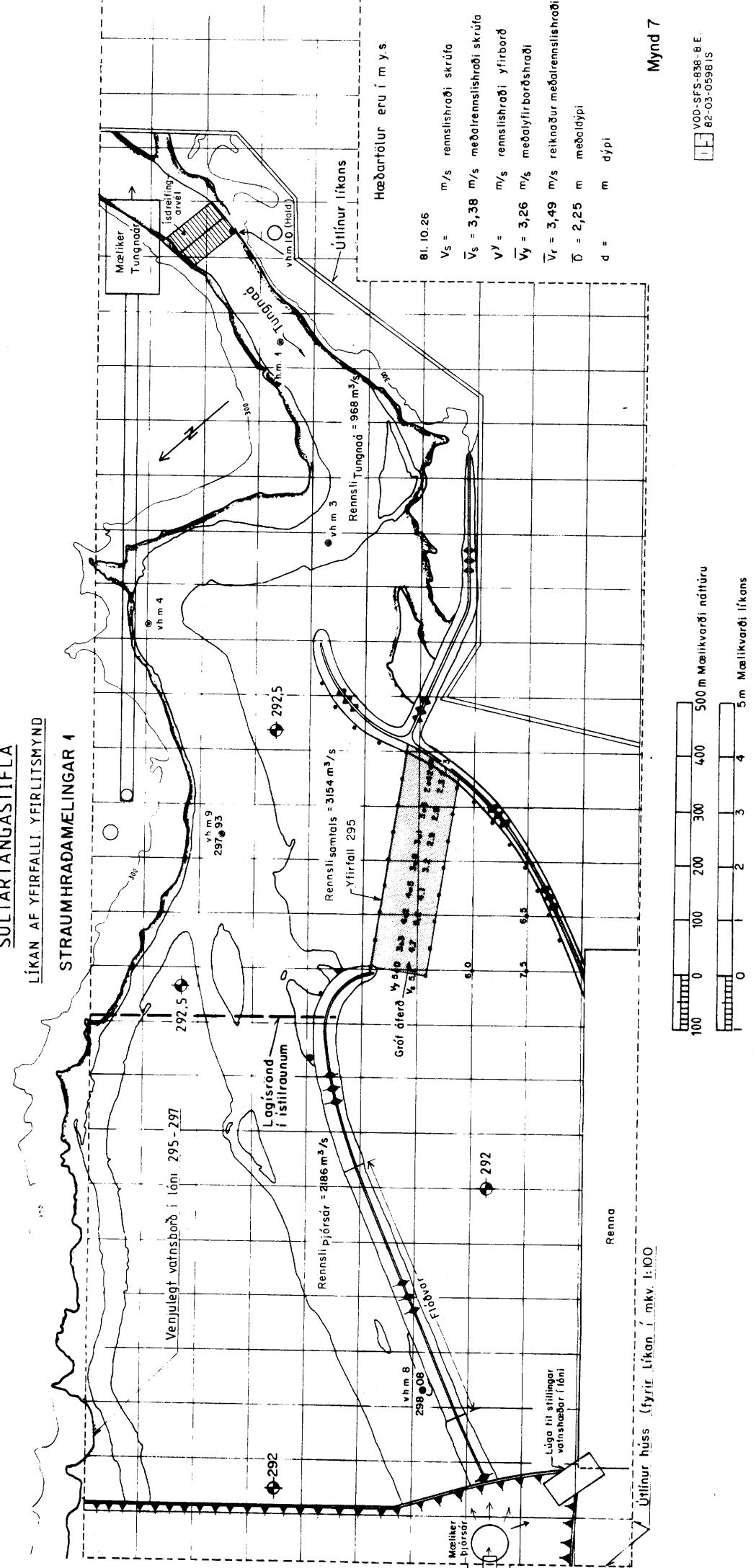
Mund 6

Yfirlall rennsíslýklar. Prófun 5

SULTARTANGASTÍFLA

LÍKAN AF YFIRFALLI YFIRLITSMYND

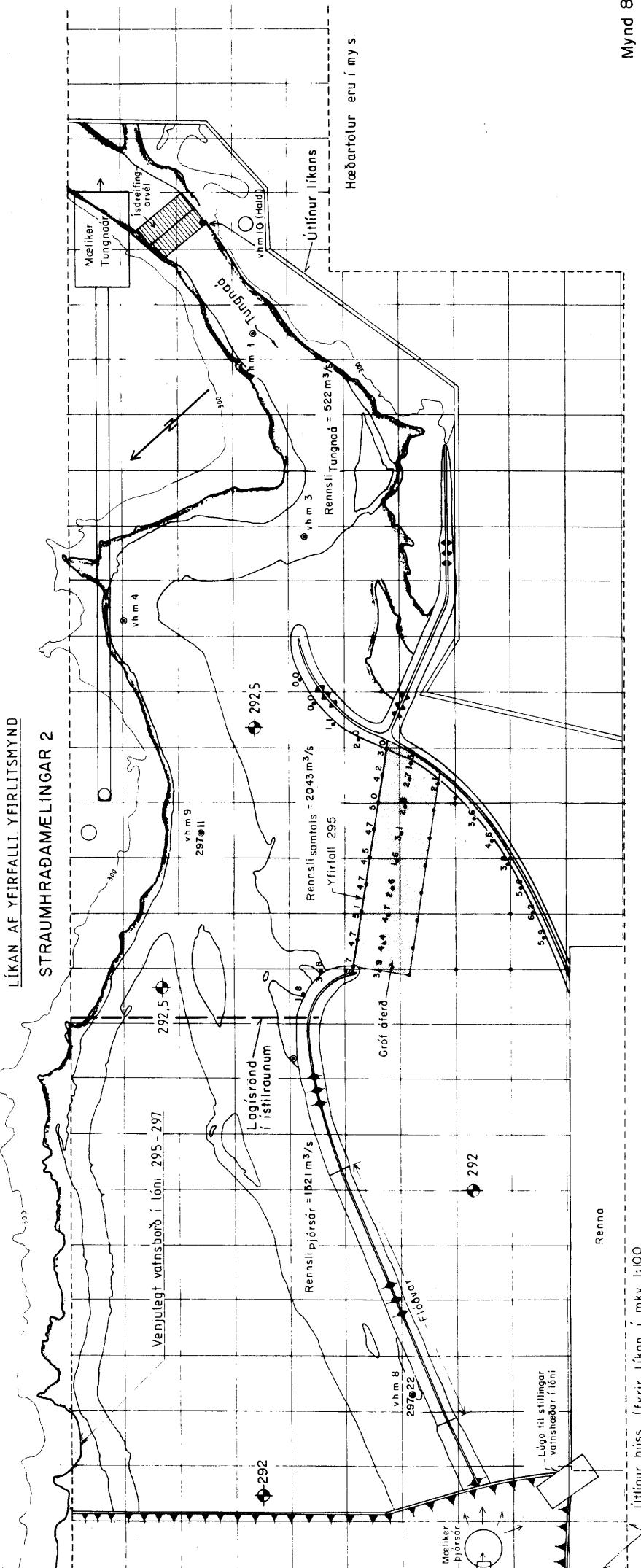
STRAUMLURADAMÆLINGAR



SULTARTANGASTÍFLA

LÍKAN AF YFIRFALLI YFIRLITSMYND

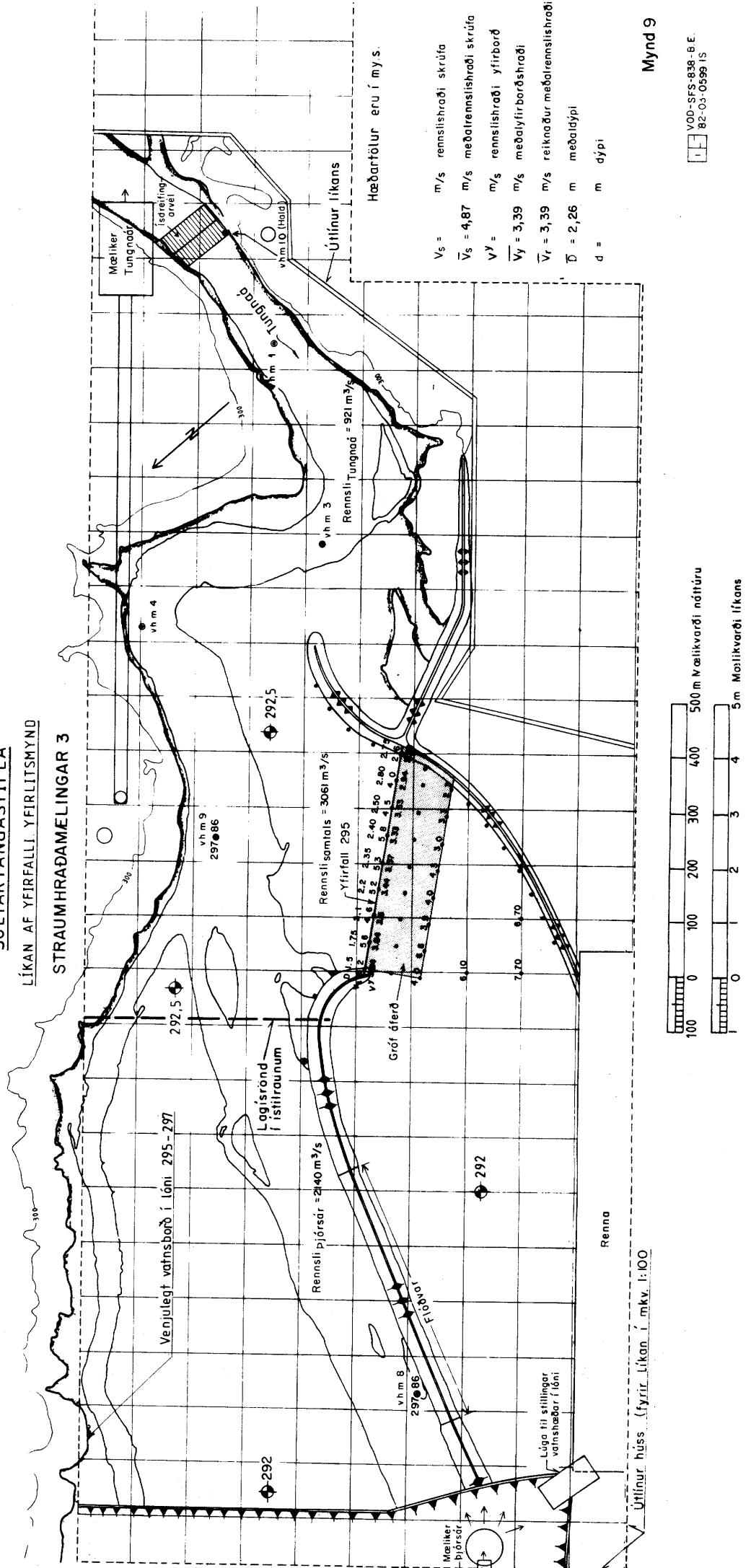
STRÆUMHRAÐAMÆLINGAR 2



SULTARTANGASTÍFLA

LÍKAN AF YFIRFALLU YFIRLITSMYND

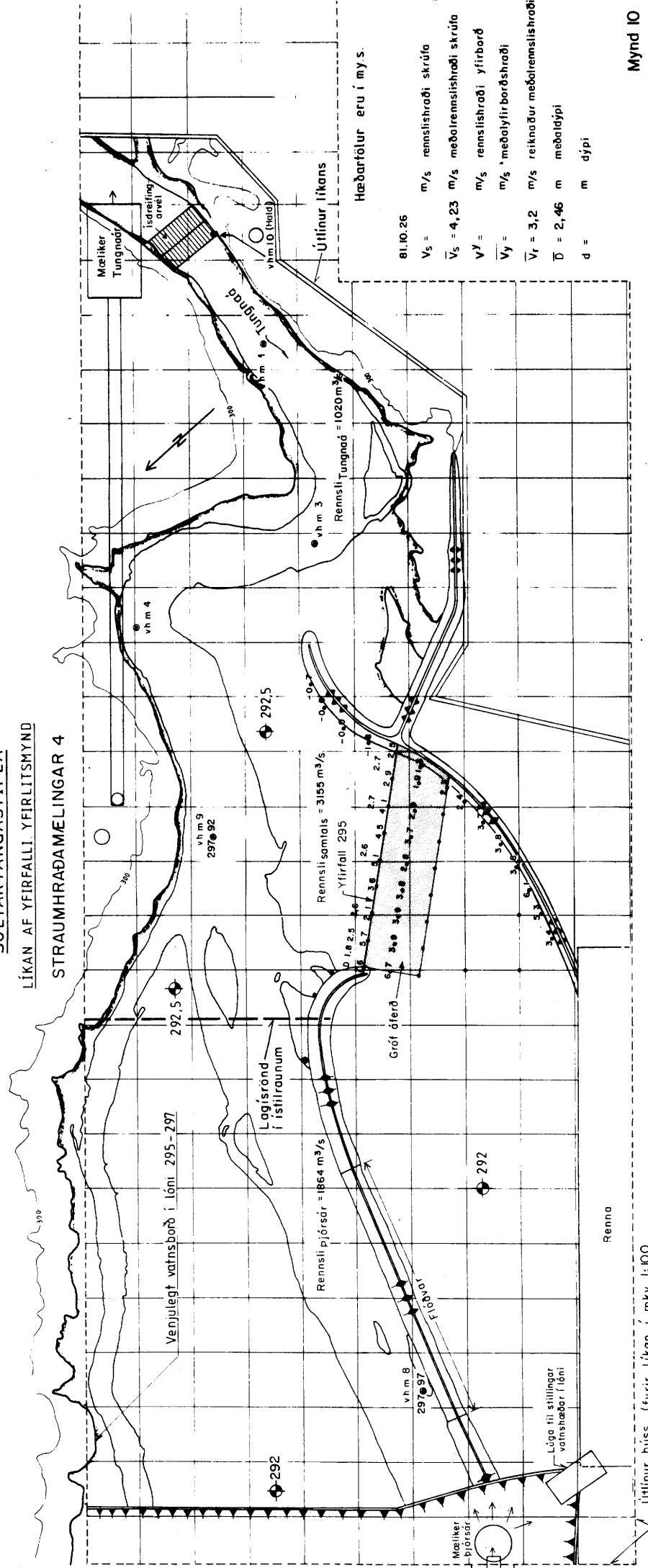
STRAUMHRAÐAMÆLINGAR 3



SULTAN GASTÍFLA

ÍKAN AF YFIRFAHII. YFIRLITSÝND

STRUMHRAÐAMÆLINGAR 4



Mynd 10

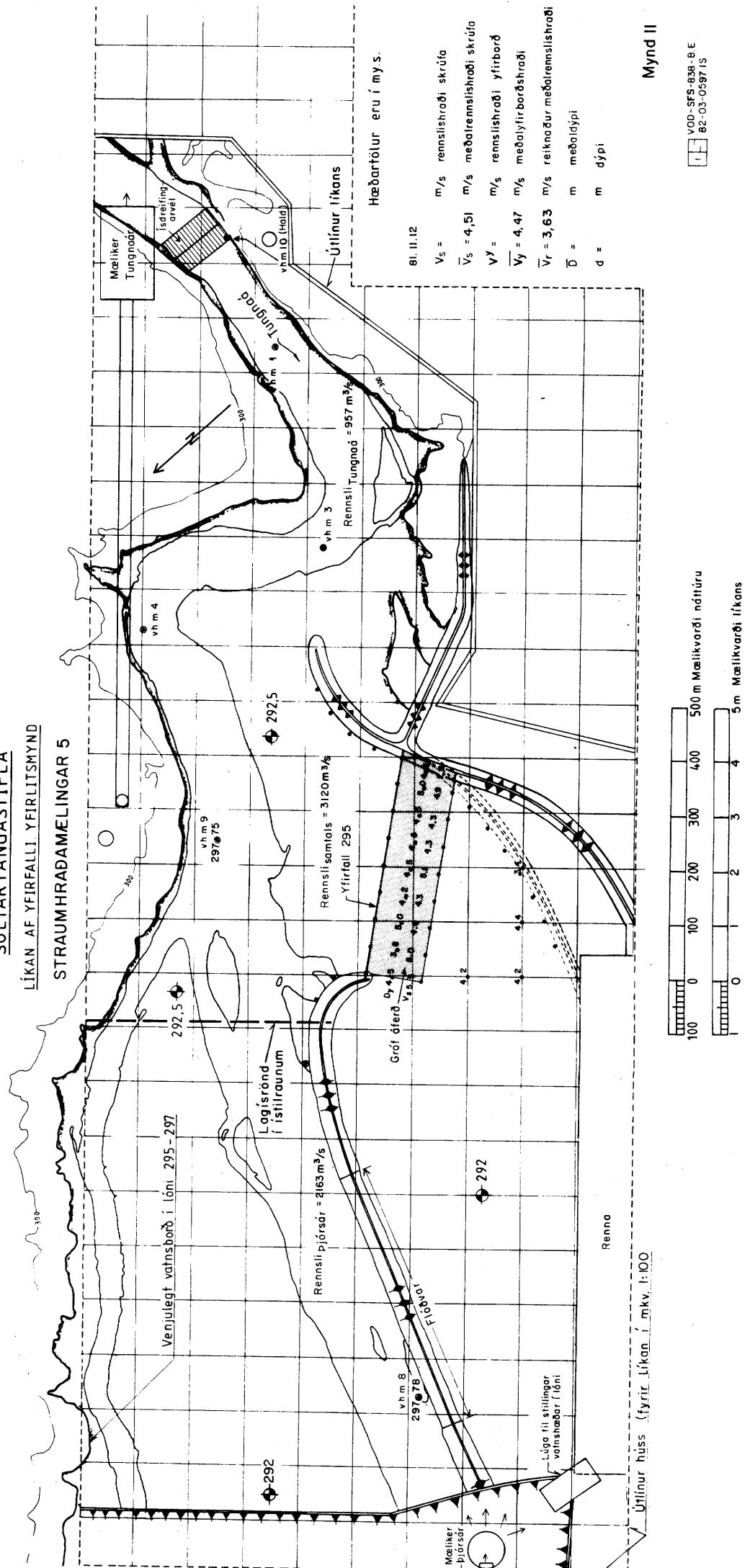
1-1 VD-SFS-838-B.E.

Mælkið varði líkans

SULTARTANGASTÍFLA

LÍKAN AF YFIRFALLI YFIRLITSMYND

STRAUMHRAÐAMÆLINGAR 5

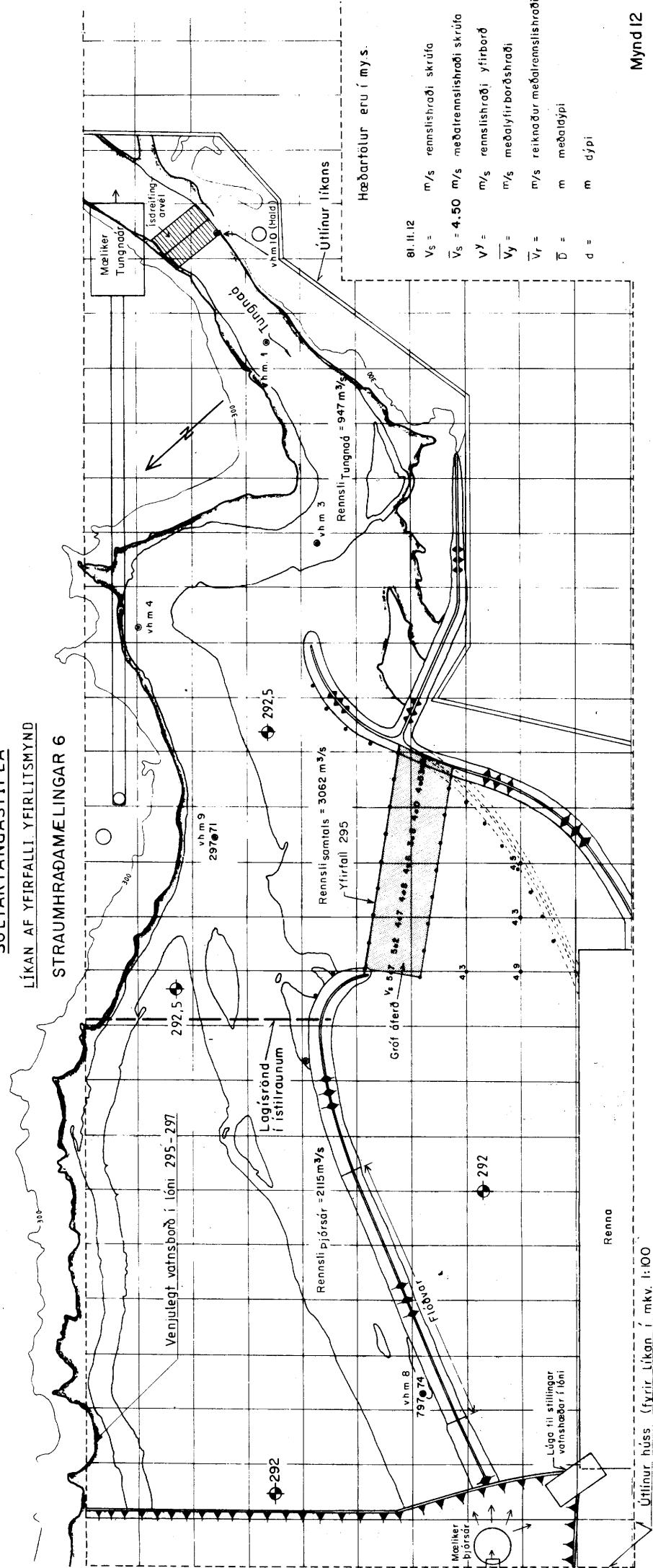


Mynd II

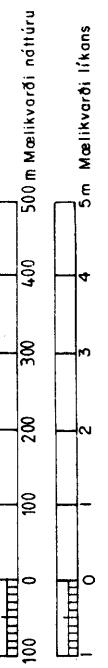
SULTARTANGASTÍFLA

LÍKAN AF YFIRFALLI YFIRLITSMYND

STRAUMHRAÐAMÆLINGAR 6



Mynd 12



Útlímur hæðs fyrir líkan í m.k.v. 1:100

100 0 100 200 300 400 500 m Mælirkvarði náttúru

0 2 3 4 5 m Mælirkvarði líkans

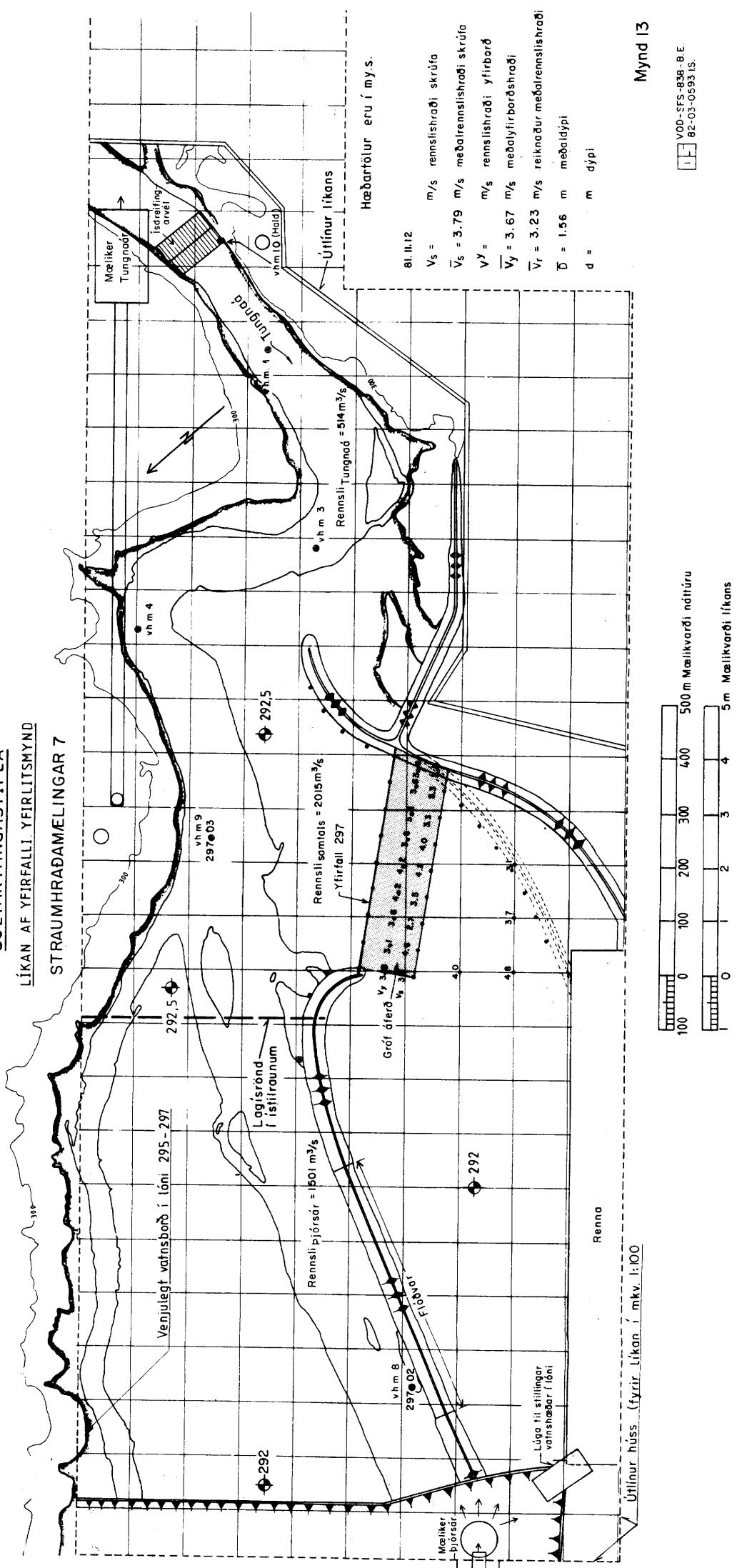
VOD-SFS-838-B.E.

82-03-0594 IS

SULTARTANGASTÍFLA

LÍKAN AF YFIRFALLI YFIRLITSMYND

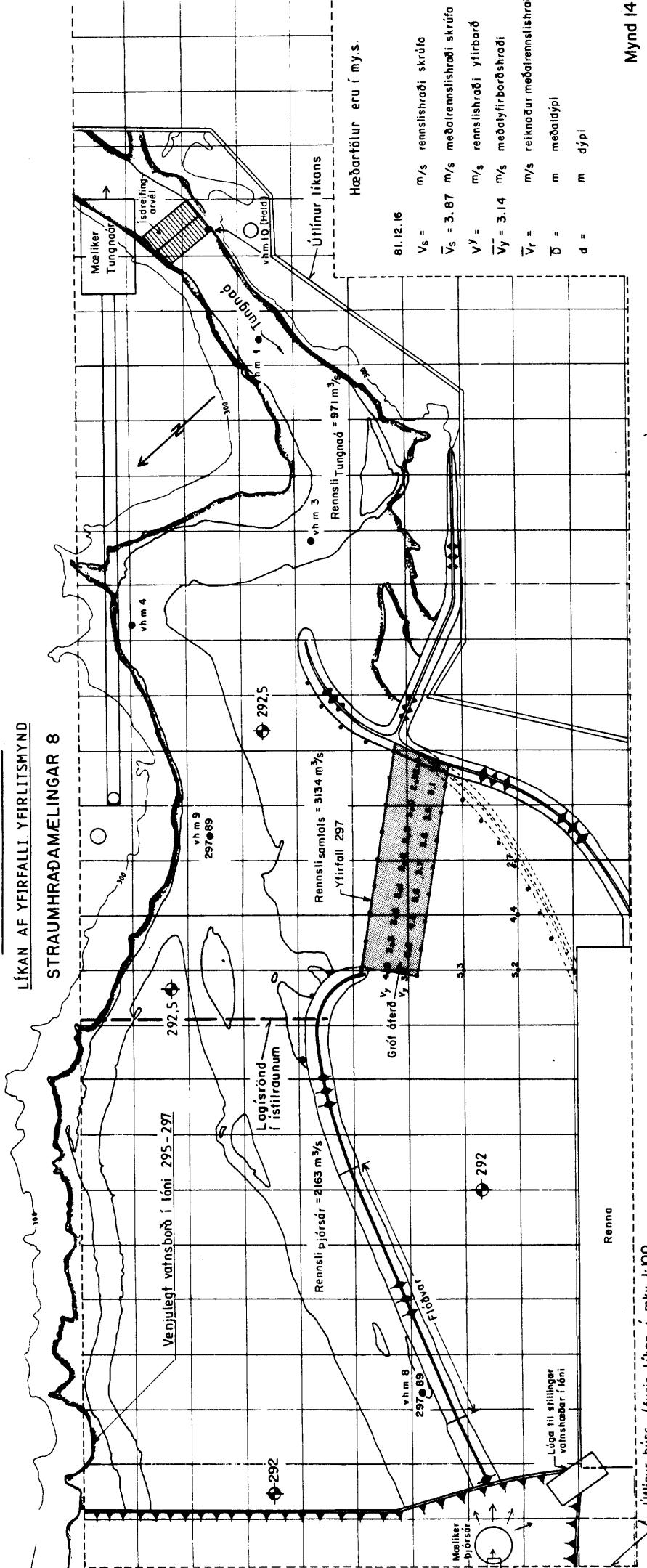
STRAUMHRÁÐAMEI INGAR 7



SULTARTANGASTÍFLA

LÍKAN AF YFIRFALLI YFURLITSMYND

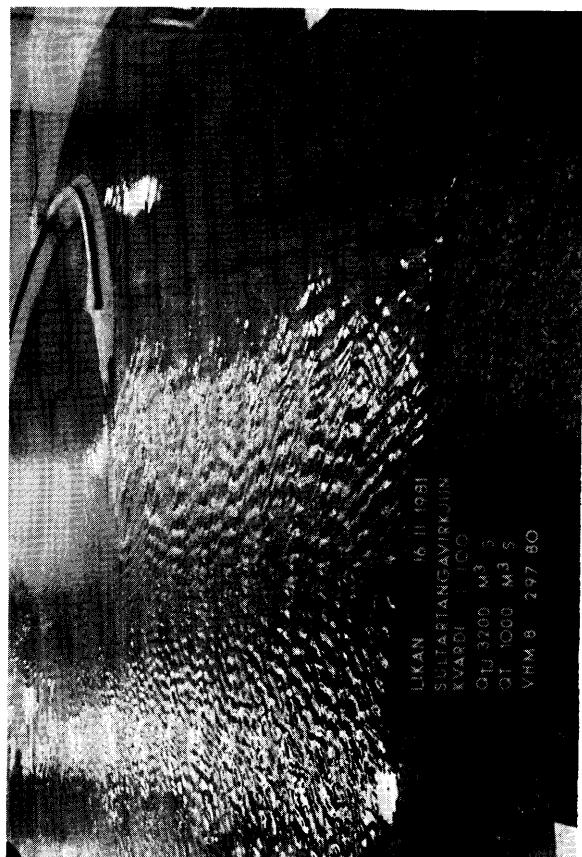
STRAUMHRAÐAMÆLLINGAR 8



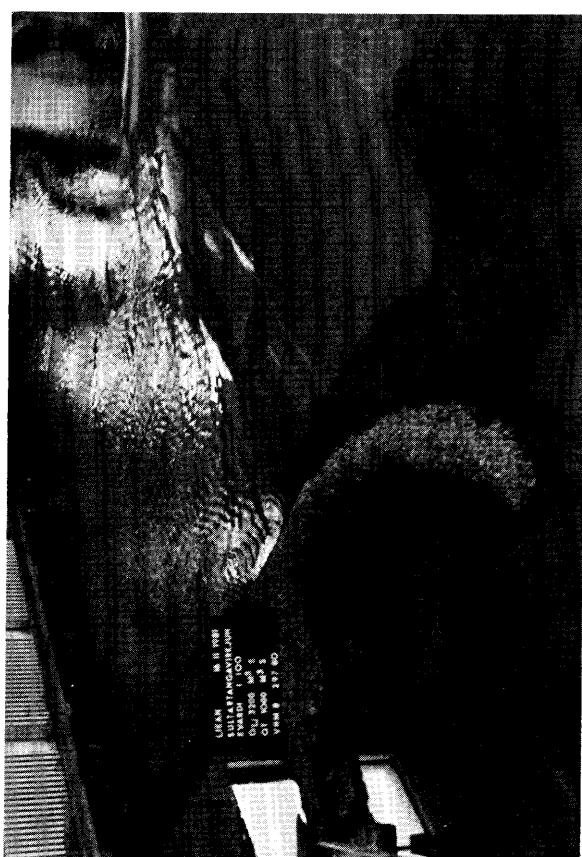
Mynd 14

[] VOD-SFF-939-8.E.
[] 82-03-0592 IS

L J O S M Y N D I R



2. Yfirlíffall. Remnslí 3200 kl/s.



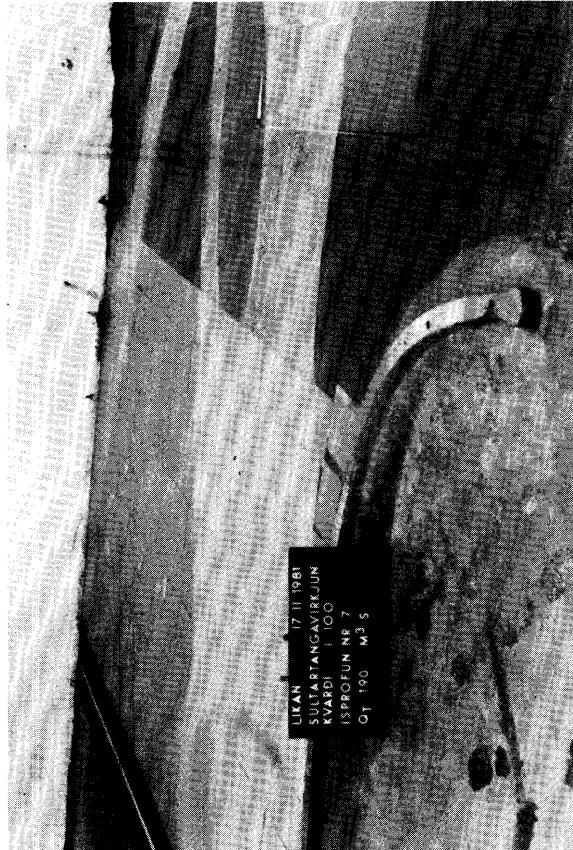
4. Yfirlíffall og leiðigardur.



1. Yfirlitsmynd, likan.



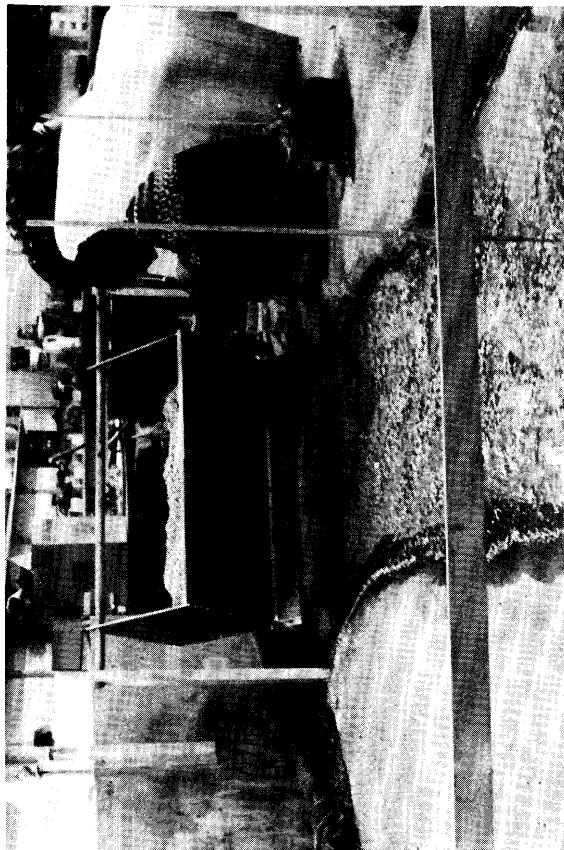
3. Yfirlíffall, séð upp Tungnaá.



6. Lagnaðaris og íshrafla ofan við yfirfall.



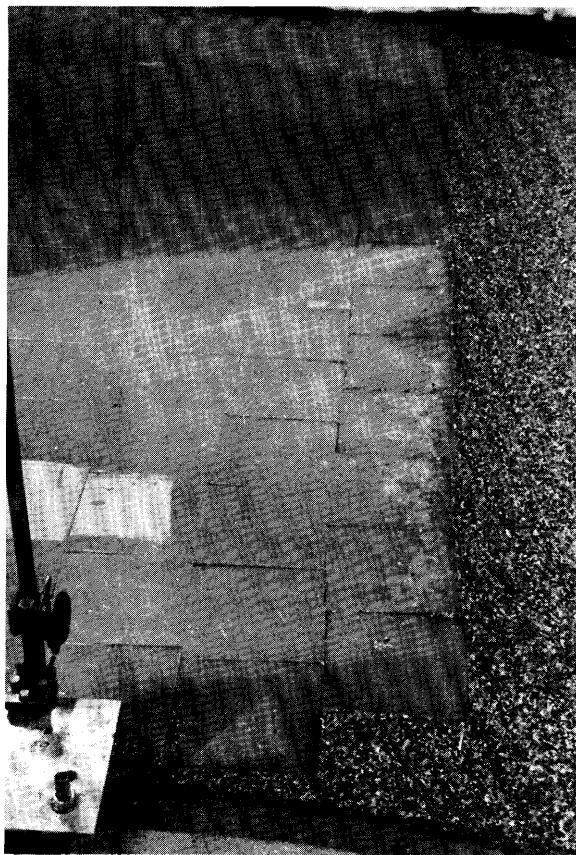
8. Lagnaðaris og íshrafla séð upp Tungrnaá.



5. Ísdreifingarvél, efst í Tungrnaá.



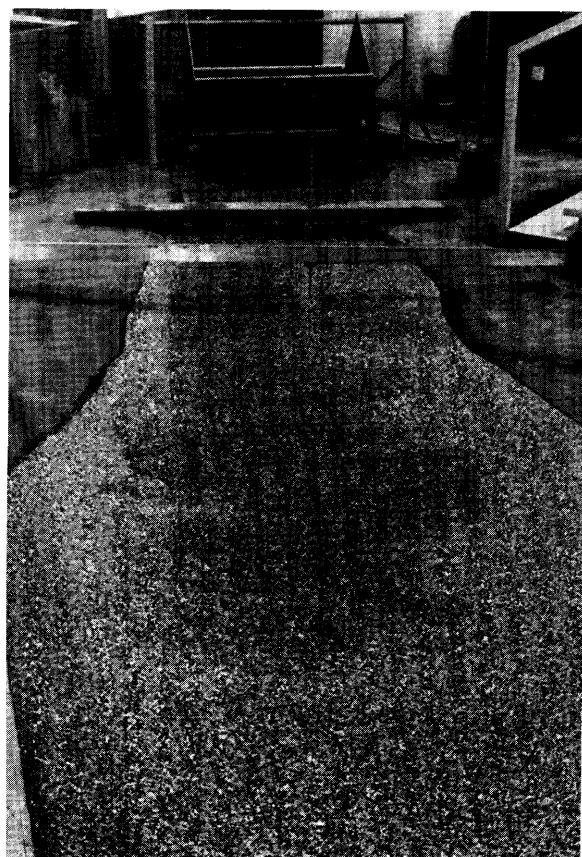
7. Lagnaðaris og íshrafla ofan við yfirfall.



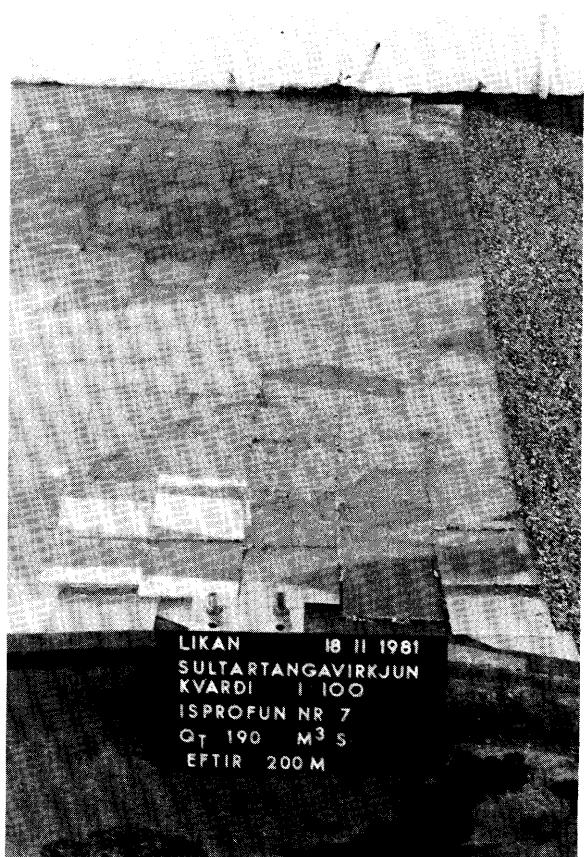
9. Lagnaðarísrönd.



10. Íshrafl við yfirfall.



11. Íshrafl í Tungnaá.



12. Íshrafl þrengir sér undir lagis.